

*Д. Смолінська,
аспірантка Київського торговельно-економічного університету,
м. Київ, Україна*

ОСНОВНІ ХАРАКТЕРИСТИКИ СВІТОВИХ ВИБОРЧИХ СИСТЕМ: ПЕРЕВАГИ ТА НЕДОЛІКИ

Практика виборів широко розповсюджена в сучасному світі. Прийнято вважати, що їх метою є надати народу можливість виражати свою волю і обирати власних лідерів і представників. В той же час, ця практика має відносно недавнє походження. Всього пару століть тому виборів майже не було, і навіть сто років назад дуже невелика кількість людей в дуже небагатьох країнах мали право брати участь у виборах. Сьогодні вибори проводяться в більшості країн, але їх форми, методи і результати надзвичайно різні.

Значення виборів як інструменту переходу суспільства до демократії і найважливішої умови її життєздатності і ефективності, реалізація основних принципів вільних виборів безпосередньо залежать від організації виборчого процесу [2, с. 130].

Виборчий процес – врегульована нормами виборчого права діяльність різних суб'єктів щодо підготовки і проведення виборів [1, с. 82]. Головним регулятором виборчого процесу є виборча система, що визначає принципи організації виборів (всезагальність, рівність можливостей, рівне виборче право, таємниця виборів, пряме безпосереднє голосування тощо), а також способи переведення голосів в мандати.

Виборча система – сукупність правил і прийомів, що забезпечують тип організації влади, участь суспільства у формуванні державних представницьких, законодавчих, судових і виконавчих органів, волевиявлення тієї частини населення, яка по законодавству вважається достатньою для визнання виборів легітимними [3, с. 116].

Головне призначення виборчої системи – забезпечити представництво волі народу, а також сформувати життєздатні і ефективні органи влади.

У сучасній науці існують різні підходи до визначення поняття «виборча система». Розглянемо деякі з них.

Виборча система – в широкому значенні – сукупність норм, що забезпечують участь громадян у формуванні виборних органів державної влади та органів місцевого самоврядування. Виборча система є одним із найважливіших елементів життя суспільства. Вона регулюється правовими нормами, що в сукупності називаються виборчим правом. Виборче право – система правових норм, що регулюють порядок формування виборних органів державної влади та місцевого самоврядування, виборчу систему. Норми виборчого права містяться в конституціях, законах про вибори, відповідних нормативно-правових актах глави держави, уряду, центральної виборчої комісії, рішеннях конституційного суду з питань виборчого законодавства тощо.

Виборча система охоплює принципи та умови участі у формуванні виборних органів та організацію і проведення виборів. Найважливішими принципами виборчої системи в демократичних державах є: загальне, рівне і пряме виборче право при таємному голосуванні; свобода передвиборної агітації, рівність прав кандидатів у виборчій кампанії. Виборча система регулюється і не правовими нормами – корпоративними нормами громадських об'єднань, які беруть участь у виборах (передусім статутами та іншими документами політичних партій), а також звичаями і традиціями, нормами політичної етики тощо.

На думку Дж. Сарторі, виборчі системи визначають, яким чином кількість відданих під час виборів голосів переходить у місця у виборних органах, і тому системи впливають на поведінку виборця. Крім того, вони визначають, за кого виборці віддають свої голоси: за політичну партію чи за окремих кандидатів. Критерієм у першому випадку є: чи здійснюється «пропорційно» цей перехід відданих голосів у місця у виборних органах чи ні, і чи поділена більшість між виборчими системами в такий спосіб, як між пропорційним і мажоритарним представництвом. Критеріями у другому випадку є: хто контролює відбір кандидатів, поділена більшість між «персональним голосуванням» чи ні. Оскільки обидва ці критерії припускають різноманітні варіанти, повна класифікація і типологія виборчих систем виявляється дуже складною і заплутаною справою [4, с. 3].

Становленню сучасних виборчих систем передувала довга боротьба громадян багатьох країн світу за надання їм виборчих прав на демократичних засадах і відміну всіляких – класових, майнових, освітніх, національних, расових обмежень – цензів. Максимальна участь електорату в виборах – показник високої політичної активності виборців.

Боротьба за підтримку тієї частини електорату, якої достатньо для обрання кандидата, визначає стратегію і тактику в виборчих кампаніях політичних партій, суспільних організацій; аналогічною метою керуються кандидати, що рекламують свою позапартійність і самостійність по відношенню до традиційних масових рухів і організацій [3, с. 116].

Введення тієї або іншої виборчої системи певною мірою є результатом співвідношення політичних сил в суспільстві.

Вся багатоманітність виборчих систем може бути зведена до трьох типів: мажоритарна, пропорційна і змішана.

Ті виборчі системи, які в основу визначення результатів голосування покладають принцип більшості, називають мажоритарними (від французького слова «majorite», що значить «більшість»). Згідно з правилами мажоритарної системи, вибраним по виборчому округу вважається той кандидат чи список кандидатів, який отримав встановлену більшість голосів [3, с. 165].

Більшість, що потребується для обрання кандидата або списку кандидатів може бути різною: відносною (перемагає кандидат, який отримав кількість голосів більшу, ніж інший кандидат), абсолютною (обраним вважається кандидат, за якого проголосувало більше половини виборців), кваліфікованою (2/3, 3/4 і т.п.). Відповідно, розрізняють три основних види мажоритарних систем: абсолютної, відносної і кваліфікованої більшості.

Суть пропорційної виборчої системи полягає в тому, щоб кожна партія отримувала в представницькому органі кількість депутатських місць, пропорційно кількості голосів, відданих за неї виборцями. Пропорційна система, на думку деяких вчених є більш демократичною ніж мажоритарна, так як вона передбачає більш широке представництво. Пропорційна система існує зараз в багатьох зарубіжних країнах (Фінляндія, Швейцарія, Швеція, Норвегія, Австрія, Бельгія). Головна відмінність пропорційних систем від мажоритарних в тому, що вони будуються не на принципі більшості, а на принципі пропорційності між отриманими голосами і мандатами. Застосування пропорційних систем дозволяє домогтися відносної відповідності між кількістю голосів і кількістю мандатів.

Пропорційна система, якщо вона не викривлена різними доповненнями і поправками, дає відносно правильне відображення в представницькому органі дійсного співвідношення політичних сил.

За пропорційної системи створюються великі округи, від кожного з них обирається кілька депутатів; чим більші округи, тим більш чітко проявляються переваги пропорційності. В ідеальному випадку вся країна перетворюється в єдиний виборчий округ.

Вибори, які проводяться за пропорційною системою – суворо партійні. Кожна партія висуває свій список кандидатів на виборні посади, і виборець голосує за список своєї партії, хоча іноді йому надається можливість визначити своє ставлення до кандидатів в списку [3, с. 167–168].

Для того, щоб проаналізувати переваги і недоліки мажоритарних і пропорційних систем, необхідно відповісти на запитання: яка виборча система є кращою?

Видатний дослідник партійних і виборчих систем Дж. Сарторі дає таку відповідь на це запитання.

«Мажоритарні виборчі системи в чистому вигляді в наш час зустрічаються рідко. Вони здебільшого існують, тому що виборці, які знаходять їх доречними, звикли до них. Але головною вимогою представницької демократії є справедливе представництво. Неправильним буде сперечатись про те, що пропорційні системи є за своєю природою кращими щодо мажоритарних систем, і тому їм завжди варто надавати перевагу. З іншого боку, мажоритарні системи кращі, коли вони спричиняють появу двопартійної системи, яка у свою чергу приводить до однопартійного «відповідального» уряду. Вибірчі системи відносної більшості не зберігають партійного роздріблення і, отже, будуть більше сприяти створенню ефективного уряду, ніж системи пропорційного представництва. Проте, варто визнати, що система одномандатного виборчого округу також може сприяти розчленуванню форми правління на місцеву і регіональну політику.

Що стосується системи пропорційного представництва, то вона має великі історичні заслуги, в змішаних формах ця система призводить до задовільного змішування адекватного представництва і достатнього управління. Система пропорційного представництва краща, коли вона скоригована, вона може бути корисна і необхідна для особливо важких суспільств. З іншого боку, у своїй чистій формі, система пропорційного представництва, звичайно призводить до несподіваних наслідків, а в «екстремістському оформленні», що рекомендується Ліпхартом, її дефекти викликають ефект буме-

рангу і система пропорційного представництва може змінитися так, що закінчиться поцілунком смерті» [4, с. 70].

Для того, щоб поєднати переваги і пом'якшити недоліки мажоритарної і пропорційної систем, деякі країни використовують змішані виборчі системи. За змішаних виборчих систем допускається одночасне використання елементів різних виборчих систем. Поняття «змішана виборча система» може використовуватись в різних значеннях. В широкому сенсі воно означає паралельне використання різних систем. В вузькому сенсі це поняття передбачає використання елементів різних виборчих систем з домінуванням одної з них [3, с. 173].

Окрім розглянутих мажоритарних і пропорційних систем, світовій практиці відомі й інші виборчі системи, які використовуються набагато рідше. Це системи: обмеженого вотуму; єдиного голосу, що не передається; кумулятивного вотуму; система блокування (з'єднання списків), преференційне голосування, система панашування, система єдиного голосу, що передається тощо [1, с. 87].

Виборча система – це вкрай багатообіцяюче поле для «політичної інженерії», так як особливої виборчої системи здатні спричинити широкі наслідки – від розколу партії до розпаду країни. Вивчення виборчих систем відрізняється від багатьох інших аспектів політичної науки тим, що воно легко допускає кількісне моделювання, так як дані (голоси, місця і т.д.) виявляються і в вигляді чисел. Все це говорить про те, що дана тематика являє собою великий теоретичний інтерес, навіть якщо не брати до уваги маніпуляції з існуючими системами [5, с. 115].

ЛІТЕРАТУРА

1. Алебастрова И.А. Конституционное право зарубежных стран : учебное пособие / И.А. Алебастрова. – М. : Юриспруденция, 2000. – 304 с.
2. Нельга О. Соціологія виборчого процесу: проблеми становлення / О. Нельга // Соціологія: теорія, методи, маркетинг. – 2000. – № 2. – С. 121–132.
3. Политология: энциклопедический словарь / общ. ред. и сост. : Аверьянов Ю.И. – М. : «Издание Московского Коммерческого университета», 1993. – 431 с.
4. Сарторі Дж. Порівняльна конституційна інженерія. Дослідження структур, мотивів і результатів / Дж. Сарторі. – К. : Видавництво «Артек», 2001. – 224 с.
5. Таагапера Р. Описание избирательных систем / Р. Таагапера, М.С. Шугарт // Полис. – 1997. – № 3. – С. 12–27.

А. Смоляр,

студентка Міжнародного гуманітарного університету,

г. Одеса, Україна

Руководитель: кандидат философских наук,

Т.А. Крыжановская

ФИЛОСОФИЯ КАК ИСКУССТВО

Заданная в статье тема является актуальной на протяжении многих лет. Философы, пытаются объяснить, что же такое философия, сравнивали ее как с наукой, так и с искусством. Вопросом, что же такое философия – наука или искусство, задавались, задаются и будут задаваться многие философы, ученые и просто люди. Философию часто определяют, как учение о наиболее общих законах природы, мышления; как дисциплину, истолковывающую достижения человеческой мудрости и разума. Но также и как любознательность, т.е. искусство толкования окружающего мира, искусство мысли. Так что же все-таки философия: строгая, сухая наука или великое искусство? Размышление на эту тему и является целью данного доклада. Чтобы ответить на поставленный вопрос, необходимо разрешить следующие задачи: раскрыть определение философии; выявить различные черты между философией и наукой; выявить общие черты между философией и искусством.

Итак, для начала я бы хотела обратить внимание на слово «философия». Оно состоит из двух греческих слов: "philia" (любовь) и "sophia" (мудрость); т.е. это любовь к мудрости. В энциклопедическом словаре Брокгауза и Эфрона приводится такое определение: «Философия есть свободное исследование основных проблем бытия, человеческого познания, деятельности и красоты» [5, с.